

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

тема:

ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО

«Я ЄСТЬ НАРОД, ЯКОГО ПРАВДИ СИЛА НІКИМ ЗВОЙОВАНА ЩЕ НЕ БУЛА»
У ТЕХНІЦІ НИТКОРАФІЯ (НЕТКАНИЙ ГОБЕЛЕН)

Галузь знань : 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Спеціалізація : «Художній текстиль»

Освітня програма: «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

Шифр ДПДМ21019.21с1 ПЗ

Виконала студентка 2 курсу групи ДМ с-21-1

Шифр

Підпис

Наталія ГОРДЕЙ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. пед. наук, доцент

Підпис

Лариса КОРНИЦЬКА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер

Підпис

Вікторія БЛІК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

Підпис

Ірина АНДРОЩУК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата

«19» 06 2023 р.

Хмельницький 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Гуманітарно-педагогічний
Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мист-ва
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальність 023 Образотворче мист-во, декоративне мист-во, реставрація
Спеціалізація художній текстиль
Освітня програма Образотворче мистецтво. Декоративне мистецтво

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТПО: ДМ

О. Гішка
"02" 03 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)

Гордей Натанія Сергійовна

Прізвище, ім'я, по батькові студента

1. Тема проекту(роботи) Декоративне панно "Я собою народ, свого правду сама ніким зводирати не маю"

керівник проекту(роботи) Коршикова Лариса Анатоліївна, в.м.д.п., доц.

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від "01" березня 2023 р. № 5

2. Строк подання студентом проекту(роботи) на кафедру 19 червня 2023 р.

3. Вихідні дані до проекту(роботи) декоративне панно
техніка мікрографії (кейтсаний гобелен)
Твори сучасних українських художників

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ

Ф.1. Традиції та новаторство в мистецтві гобеленового ткацтва
1.1. Історія розвитку традиційного гобеленового ткацтва, 1.2. Худ. техн. особливості висот. тв. гобелен. ткацтва та мікрографії (кейтсан. гобелен),
1.2. Худ. композиції та технічного матеріалу особливості виконання декор. тв.
2.1. Ідея та худ. вирішення. 2.2. Композ. 2.3. Матеріал. 2.4. Технол. висот.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів дипломного проекту(роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Антиплагіат	Тернігенко Г.Г.		
Нормокапиль	Триш В.В.		

7. Дата видачі завдання 02 березня 2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту(роботи)	Примітка
1. Затвердження теми ДП	01.03.23	Кор
2. Початок виконання ДП	08.04.23	Кор
3. Збір матеріалу до теор. частини	17.04.23	Кор
4. Написання 1 розділу	17.04.23	Кор
підрозділ 1.1.	19.04.23	Кор
підрозділ 1.2.	26.04.23	Кор
5. Затвердження роботи в магі-і	02.06.23	Кор
6. Написання 2 розділу	10.05.23	Кор
підрозділ 2.1	12.05.23	Кор
підрозділ 2.2	19.05.23	Кор
підрозділ 2.3	26.05.23	Кор
підрозділ 2.4.	08.06.23	Кор
7. Складання чернетку знесен	11.06.23	Кор
8. Збір додаткових документів	01.06.23	Кор
9. Попередній захист ДП	02.06.23	Кор
10. Збір підписів		

Студент

Підпис

Торжєв М
Ініціали, прізвище

Керівник проекту(роботи)

Підпис

Г.А. Корнишова
Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Тема дипломного проєкту: Декоративне панно «Я єсть народ, якого ПРАВДИ сила ніким звойована ще не була»

Автор: Наталія ГОРДЕЙ

Керівник: : канд. пед. наук, доцент, Лариса КОНИЦЬКА

Обсяг пояснювальної записки: 51 с.; обсяг додатків: 10 с.

Ключові слова: декоративне мистецтво, традиційне гобеленове ткання, ниткографія, нетканий гобелен сучасне мистецтво, героїзації української жінки

Дипломний проєкт виконувався з урахуванням особливостей обраної техніки та використовуваних матеріалів для виконання декоративного панно. Текстова частина дипломного проєкту складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та додатків.

У першому розділі досліджено історію розвитку традиційного гобеленового ткання та його художньо-технологічні особливості, а також особливості сучасної техніки ниткографії (техніки нетканого гобелену).

У другому розділі, було розкрито ідею та художньо-образне обґрунтування теми декоративного панно «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була»; надавалась композиційна характеристика виконаного декоративного панно; визначались матеріалознавчі особливості застосованих матеріалів в процесі виконання декоративного панно; також було описано технологічну послідовність його виконання в техніці ниткографія (нетканий гобелен).

Зроблено висновки щодо використання цієї техніки в сучасних творах мистецтва; підведено підсумки щодо поставленої на початку роботи мети та показано результати поставлених завдань.

Представлено список джерел посилання. Текстова частина підсилюється ілюстративним матеріалом, який винесено в додатки.

спецдекабром

Гордей

Наталія ГОРДЕЙ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В МИСТЕЦТВІ ГОБЕЛЕНОВОГО ТКАННЯ.....	9
1.1 Історія розвитку традиційного гобеленового ткання	8
1.2 Художньо-технологічні особливості виконання традиційного гобеленового ткання та ниткографії (техніки нетканого гобелену)	22
2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО-МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО ПАННО.....	28
2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми художнього твору «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була».....	28
2.2 Композиційна характеристика виконаного декоративного панно	33
2.3 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат щодо виконаного декоративного панно в техніці ниткографія (нетканий гобелен)	40
2.4 Технологічна послідовність виконання декоративного панно в техніці ниткографії (нетканий гобелен)	44
ВИСНОВКИ.....	48
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	50
ДОДАТОК А Гобелени-картини у стилі бароко.....	52
ДОДАТОК Б Килим Наталії Вовк.....	53
ДОДАТОК В Килими Івана та Марії Литовченків.....	54
ДОДАТОК Г Роботи Михайла Біласа.....	55
ДОДАТОК Д Роботи О. Пілюгіної.....	56
ДОДАТОК Е В'язані килими з поліетиленових пакетів.....	58
ДОДАТОК Ж Роботи Тетяни Омельченко.....	59
ДОДАТОК И Гобелени з сухих трав.....	60
ДОДАТОК К Різновиди ниткографії.....	61
ДОДАТОК Л Проект дипломної роботи.....	62
ДОДАТОК М Декоративне панно виконане в матеріалі	63

ВСТУП

Людина може розпізнавати красу в навколишньому світі і створювати красиві речі сама, надихаючись досконалістю Всесвіту. Вона живе в оточенні краси та розмаїття, вишуканості форм природи. З самого початку людства на Землі, розвивалося мистецтво виготовляти та надавати корисним речам не лише гармонійних форм, а й наносити на них різні оберегові символи і знаки. Естетичні вимоги людини зумовили розвиток умінь прикрашати навколишнє середовище, в тому числі й бажання зробити своє житло візуально приємнішим, прикрасити одяг, посуд та інші ужиткові речі. Це мистецтво поступово набуло регіональних особливостей та увійшло в національну культуру і звичаї народу.

Однією з яскравих граней декоративно-ужиткового мистецтва є мистецтво гобеленового ткання. Гобелен – мистецтво давнє, але в сучасному світі набуває нових тенденцій розвитку. Гобелени, тобто вироби ручного ткацтва – ткані картини, як і у давні часи так і сьогодні використовуються для прикрашання інтер'єрів. Гобелени покликані прикрашати внутрішнє середовище перебування людини. Сьогодні, технології змінюються, створюючи промислові аналоги гобеленів, або пошуки нових підходів до їх створення тому, що потреба у прикрашанні житла залишається не останньою потребою людини як і колись.

Так вивчаючи культурне надбання минулих поколінь, зокрема мистецтво гобеленового ткання, художники-текстильники надихаючись ним приймають нові дизайнерські рішення у створенні сучасного інтер'єрного декору. У нинішній час мистецтво створення оригінальних за технологією текстильних інтер'єрних настінних виробів ручного виготовлення набуло новаторського, дещо пошуково-експериментального характеру як у матеріалах так і у виконанні. Тобто стало можливим використання різноманітних (навіть не текстильних) матеріалів, починаючи від

поліетиленових пакетів до дроту різної товщини, природних та штучних матеріалів у творах для прикрашання стін, якими є декоративні панно.

Водночас, традиційними видами гобеленового ткання займається дуже мало майстрів-художників. Цей вид мистецтва потребує кропіткої праці і доволі багато часу, якого у сучасному стрімкому темпі життя обмаль. Тож традиційні технології гобеленового ткання відходять у минуле. На заміну приходять дешеві фабричні багатосерійні вироби. Однак і народжуються нові технології, які дозволяють набути зовнішнього сприйняття та гобеленової фактурності без значних втрат часу. Народні традиції потребують не тільки збереження, а й розвитку в сучасних нетрадиційних техніках.

Вищесказане визначило вибір нової сучасної техніки – ниткографії (техніки нетканого гобелену) для виконання художнього твору дипломного проєкту – декоративного панно, а боротьба українського народу проти рашистських окупантів зумовили тему дипломного проєкту «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була», що основана на дослідженні творчості українських жінок-художниць періоду війни з російською навалою.

Отже, об'єкт дослідження: гобеленова традиційна та новітня техніки.

Предмет дослідження : твори сучасних українських художниць на тему героїзації української жінки в боротьбі за волю і незалежність нашого народу

Мета дипломного проєкту: згідно до об'єкту та предмету дослідження створити декоративне панно в техніці ниткографія (нетканий гобелен) на тему «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була».

Мета дослідження зумовила ряд наступних завдань:

– здійснити дослідження історичного розвитку традиційного гобеленового ткання;

– виявити художньо-технологічні особливості виконання традиційного гобелену та його сучасної модифікації ниткографії (техніки нетканого гобелену);

- обґрунтувати ідею та розкрити художньо-образний зміст теми художнього твору – декоративного панно «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була»;
- на основі попередніх досліджень та ідеї щодо її втілення, виконати практичну частину дипломного проєкту – декоративне панно в техніці ниткографія (нетканий гобелен) і презентувати її на постері;
- надати композиційну характеристику та естетичну оцінку виконаного декоративного панно;
- охарактеризувати матеріали задіяні в процесі виконання декоративного панно та здійснити калькуляцію витрат на його виготовлення;
- описати технологічну послідовність виконання декоративного панно в техніці «ниткографії (нетканий гобелен)».

1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В МИСТЕЦТВІ ГОБЕЛЕНОВОГО ТКАННЯ

1.1 Історія розвитку традиційного гобеленового ткання

Ткання – це одне з найдавніших ремесел. Воно виникло ще в період первісного ладу і являє собою виготовлення тканин, які люди використовували для пошиття одягу та оздоблення житла. Потреба в утепленні житла зумовила виникнення килимових виробів, які виконувались найстарішою ткацькою технікою – килимовою і були декоровані нескладними геометричними орнаментами.

Килимарство – галузь ткацтва; виробництво килимів і килимових виробів, гобеленів, виготовлених ручним способом на вертикальних рамах-кроснах або горизонтальних верстатах із використанням лляної чи конопляної пряжі – для основи та вовняної пряжі для візерунків.

Килими відомі здавна, найдавніший V ст. до н. е., археологічні знахідки засвідчують існування килимів в Ассирії, Вавилоні, містах античного світу. Мешканці грецьких колоній північного Причорномор'я та скіфи у побуті використовували візерунки тканин, подібні до килимових. Збереглися коптські тканини (Єгипет, IV – VII ст. н. е.), виготовлені з льону та вовни гобеленовим тканням.

Згодом стали виготовляти складні за технологією настінні вироби – тканні шпалери або араси, пізніше гобелени.

Голі стіни, мабуть, завжди суперечили потребам людини для справжнього затишку. Вже греки і римляни прикрашали внутрішні приміщення фресками і мармуровою плиткою. Коли з'явилися шпалери, які пережили всі зміни смаку аж до наших днів, точно невідомо. У всякому разі, в XII–XIV століттях шпалери широко використовувались в оздобленні Середньовічних замків Франції та Англії та й в інших місцях Європи.

Єдиний збережений гобелен романської доби в Британії – гобелен Байє (Вестмінстерське абатство, Лондон). Виробництво безворсових килимів (аррасів) виникає в XIII столітті у Франції. Перше повідомлення про arrasи Франції XIII століття знайдені в «Книзі ремесел» 1263 року, що написана за наказом Етьєна Буало <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

У XIV столітті вже існував цех майстрів arrasів, а їх зразки описані в документах. У Франції існувало декілька невеличких центрів килимарства, найбільший зафіксували в Парижі. У XIV столітті килими створювали з гербами можновладців та орнаментами. З'явилися також невеликі килими з зображеннями пташок, невеличких тварин, квітів. Після 1360 року віднайдені інвентарі з переліком цілих серій arrasів на сюжети Старого та Нового Заповітів, а також світських (на літературні та історичні сюжети).

Найдавнішим із збережених arrasів Франції вважають килим Анжерський Апокаліпсис. Відомо і ім'я його замовника – герцог Луї I Анжуйський. Картони для Апокаліпсису виконав фламандець Жан з Брюгге у 1375 – 1379 роках, що оселився в Парижі. Зразком для сюжетних композицій було взято мініатюри Апокаліпсису XIII ст. із збірки короля, що збільшили і пристосували до килимарства. Arrasи Анжерського Апокаліпсису передали у спадок у 1480 році Анжерському собору, їх заповів король Рене. Первинна серія мала сім arrasів 5 на 24 м кожний, де налічили сто п'ять сюжетів. До XXI століття дійшло лише 75 сюжетів (в музеї Анже, Франція).

Францію роздирали Столітня війна. Аби уберегти майстрів килимарства, їх перемістили на південь від Парижа. Центри килимарства виникають в містечках долини річки Луара, де існували королівські замки. Тут і з'явився особливий різновид arrasу – мільфльор (від фр. mille fleur – «тисяча квітів»). Зазвичай на зеленому або червоному тлі в систематичній послідовності виткано багато квітів. Більшість виткана з такою точністю, що їх розпізнають ботаніки та прихильники флори. Збережено не так багато мільфльорів. Значна їх частина в музеї Клюні.

Поки у Франції XIV століття йшла 100-літня війна, у місті Брюссель (Фландрія, сучасна Бельгія) зміцнювалось виробництво arrasів. Зростання попиту на arrasи і добра платня за них спричинили появу мануфактур також в містах Антверпен, Оденарде, Ліль тощо.

У XVI–XVII століттях мануфактури Фландрії конкурували з найкращими майстернями Франції. Авторитет фламандських ткачів був настільки великий, що їх запрошували на працю в інші країни, а володарі майстерень Фландрії постійно отримували замовлення із закордонних держав.

Виробництво arrasів всіляко заохочувалось місцевими урядами Фландрії, хоча й ретельно контролювалося. Виробляти arrasи мали право лише ткачі з громадянством цього міста, створенню передував картон художника, продаж дозволявся лише після догляду і дозволу особливої комісії. Не дивно, що до створення картонів залучали найкращих художників того часу (Рогір ван дер Вейден, Лука ван Лейде, Рубенс, Франс Снейдерс) і високоякісну сировину.

Деяка консервативність техніки виконання обумовила традиції і збереження характерних рис arrasів, притаманних лише цьому різновиду мистецтва. Були і нововведення, що лише доповнювали традиційні засоби створення (використання золотих чи срібних ниток, використання довгого русяво-золотавого волосся тощо). Сюжети бралися з Біблії, античної міфології, середньовічних романів або алегорій («Легенда про Саблонську мадонну», «Милосердя імператора Тіта», «Марк Антоній і Клеопатра», «Сім вільних мистецтв» тощо).

Ніякі витвори мистецтва Фландрії не відомі так широко, як фламандські arrasи та гобелени. Наявність дешевої сировини (бавовни та барвників) і високо обдарованих майстрів обумовила появу надзвичайно цінних arrasів, які не що інше як ткані фрески, текстильні стінописи. Адже фрески і стінописи не отримали розвитку в мистецтві Фландрії, як то було в Італії чи Франції.

Слава arrasів Фландрії гримить по всьому світу вже 500 років. Їх могутній розвиток захоплював в свої обійми і видатних живописців Фландрії,

що охоче створювали картони (рисунок) для виготовлення гобеленів – Лука ван Лейде, Рубенс, Юстус ван Егмонт, Корнеліс Схют та інші. Визнання майстрів arrasів Фландрії було таким повним, що вони працювали окрім Брюсселя також в Парижі, Флоренції і Римі, визначних мистецьких центрах барокового мистецтва XVI–XVII століття.

Мануфактури з виготовлення arrasів виникають і в інших країнах (Іспанія, Німеччина, Італія), під керівництвом фламандських ткачів. На бордюрах arrasів Фландрії часто виткані написи, що допомагає в ідентифікації цих виробів мистецтва.

Араци або arrasи, за назвою міста Аррас, де ще з XIV століття вироблялися яскраві шпалери з використанням золотої і срібної нитки. Спочатку ткані картини – безворсові килими, також називалися шпалерами (прикрасою стін) й використовувалися в інтер'єрі як настінний декор.

Давній попередник шпалер – килим, у своїй споконвічній функції настінної прикраси, в епоху раннього Середньовіччя стали натягувати на рами і вішати їх на стіни і простінки. По суті вони являли собою безворсові килими ручної роботи. Коштували такі вироби надзвичайно дорого, тому були доступні лише невеликому соціальному прошарку – найбагатшим людям. Ними утеплювали стіни середньовічних кам'яних холодних замків, розділяли простір між кімнатами, вони служили покриттям лав та ліжок.

У XVI ст. по всій Європі з Іспанії поширилися шпалери з майстерно виробленої овечої вовни. Тканні шпалери були предметом розкоші доступним лише знаті. Для тих, хто був біднішим, заміною служило полотно, заґрунтоване бронзовою або олійною фарбою з кольоровими шерстинками. Пізніше такі шпалери стали робити і на паперовій не тканій основі.

Слово «гобелен» виникло у Франції в XVII столітті, коли там відкрилася королівська мануфактура братів Гобеленів (продукцію мануфактури стали називати гобеленами). Тож, батьківщиною гобеленового мистецтва вважають Францію, де брати Гобелени у XVII ст. заснували мануфактуру. У 1662 році

майстерня сім'ї Гобеленів спеціалізувалася на виробництві настінних килимів з фігурними складними зображеннями витканими з якісної вовни та шовку.

Засновник цього роду, фарбувальник Жилль Гобелен, прибувши в царювання французького короля Франциска I з Реймса до Парижа, заснував в передмісті столиці Сен-Марсель на струмку Б'єрв (Bierre) фарбувальню для вовни. Його сини продовжували утримувати цей заклад і додали до нього килимову ткальню-майстерню на зразок тих, якими славилася тоді Фландрія. За порадою великого Кольбера, Людовик XIV – король Франції XVII ст., засновник стилю бароко, купив фарбувальню і ткальню в скарбницю, наділивши їх статутом, достатнім коштом і новою будівлею та створив, таким чином, «Королівську гобеленівську мануфактуру», яка виробляла великі ткані картини для утеплення стін та окраси палаців та маєтків придворних вельмож.

Витвори мануфактури, внаслідок своєї коштовності, так як виготовлялися з додаванням дорогої сировини – натурального шовку, йшли майже виключно на оздоблення королівських палаців (Додаток А) і на подарунки (вельможам та дипломатам), і лише в окремих випадках поступали в продаж. Незважаючи на значні витрати, що були потрібні на утримання мануфактури і, які не винагороджувалися ніяким доходом, вона продовжувала існувати при всіх змінах в урядах Франції й існує досі, як художня установа, що становить гордість цієї країни.

Слід сказати, що завдяки уведенню у ткання шовкових ниток, стало можливим передавати найтонші відтінки та градаційні переходи кольорів, що давало право називати гобелени – тканими картинами. На них зображувались дуже натуралістично і люди та їх одяг, природа з її тваринним і рослинним світом. Зображення тварин і птахів на тлі природи називали вердюра – слово, що виникло в XVI столітті, утворено від фр. *Verdure* – «зелень, трава, листя», але незабаром ця назва закріпилася й за самими творами.

З історичних джерел відомо, що французькі гобелени великою мірою впливали на розвиток мануфактурного виробництва у країнах Європи. А у

XVIII столітті килимарство набуло вже великого поширення й на Україні. Розвиток сюжетно-тематичних килимів на Україні має свою історію.

Перші ж згадки про килими у давньоруських літописах зустрічаються від 2-ї пол. X ст. Особливо значного поширення килимарство набуло у 2-й половині X–XII століть, коли Київська Русь досягла найвищого економічного, політичного і культурного розвитку. Килим був звичайною річчю, яку брали в походи, використовували у князівському побуті, похоронних обрядах.

Літописець, розповідаючи 977 року про убивство древлянського князя Олега в Овручі, пише, що його тіло «положиша на ковре». У літописі під 1100 зазначено, що на раді князів у с. Витачів (нині Обухівського р-ну Київської області) Володимир Мономах сказав Давидові Ігоровичу: «...до се еси прийшов і седиши зі своєю братією на єдинім ковре».

У XV столітті з'являються згадки про привезені килими. Перші докладні відомості про килими на Волині в маєтку княгині Марії Гольшанської зафіксовано 1588 року про виробництво килимів на українських теренах є свідчення від XVI століття. Це записи мандрівників, описи майна багатіїв, скарги пограбованих.

Зображення килимів із побуту козацької старшини, духовенства, гетьманства – на живописних портретах 2-ї пол. XVII–XVIII століття К. Збараського, В. Дуніна-Борковського, Й. Кроковського, П. Полуботка. Уведення до композиції картин зображення килимів зумовлено бажанням підкреслити статус осіб. Ретельно виписані на портретах килими дають можливість з'ясувати їх художні особливості, орнаменти, кольори. У середовищі заможних верств населення килими широко використовували у побуті для покриття лав, столів, скринь; ними завішували стіни, покривали вози, сани, прикрашали інтер'єри церков.

Описи майна того часу свідчать про велику кількість килимів, що використовували у домашньому побуті. Так, у гетьмана П. Полуботка було 111 «коврів» і «килимів» та ще значна частина для оббиття лав; у князя Я. Острозького – 135 орієнтальних килимів, у гетьмана І. Самойловича – 143.

Описи інтер'єрів дають уявлення про важливу декоративну функцію килима. Характерним є опис світлиці П. Полуботка: «... на стіні прибитий ковер, килимів же на стінах прибитих 4, стіл довгий, на ньому ковер різнобарвний, другий стіл круглий, лавки убиті килимами».

Використання килимів на підлозі зустрічається при описі особливих подій. Килимом застеляли «посаг» молоді та ослін, на який сідали батьки наречених під час благословіння; під час похорону тіло небіжчика клали на стіл, укритий килимом. У цей період килимарство мало характер цехового ремесла і домашнього виробництва. Килимарство було поширене на всій території України. Цьому великою мірою сприяли природні умови для розвитку вівчарства. Залежно від техніки виконання та функціонального призначення килимові вироби в Україні називали по-різному: «ковер», «коберець», «коць», «налавник», «килим» тощо. Найстаріша назва – «ковер», від XVI століття поширені назви «коць», «ліжник».

На початку XVII століття в Україні використовували переважно термін – «килим». «Ковер», «коць», «коберець» – із довгим стриженим ворсом, виробляли, прив'язуючи до ниток основи спеціальні вузли з кольорової вовни, яку потім стригли. Завдяки цьому малюнок утворювався тільки з лицьового боку і залежав від висоти й щільності ворсу. Такі вироби дорого коштували, їх використовувало переважно заможне населення для утеплення та оздоблення стін. Широко побутували пухнасті ліжники, виткані з грубих ниток.

Килимом в Україні називають рівний (на відміну від ворсового) двобічний виріб, узор якого утворюється завдяки переплетенням ниток основи вовняними нитками піткання. Основний матеріал для ткання килимів – вовна. Найдавніші килими були суцільно з вовняної пряжі, пізніше для їхньої міцності і пружності в основу стали вплітати лляні або конопляні нитки.

Перші цехові організації в українських містах виникли у XIV–XV століттях, найвищого розквіту їх діяльність досягла у XVI – XVII століттях. Особливого поширення килимарство набуло на Волині, Поділлі, Київщині,

Галичині. Масове виникнення килимових мануфактур характерне також для Полтавської, Харківської, Чернігівської губерній.

У XVII ст. мануфактури виникають на Україні при поміщицьких маєтках. Найбільше їх зосереджується на Полтавщині, Київщині, Волині. Тут працюють досвідчені народні майстри. Виконані ними сюжетно-тематичні, так звані панські килими, не поступаються своїми технічними й художніми якостями перед тогочасними західноєвропейськими гобеленами. Майстри пробували свої сили в зображенні птахів, тварин, людей, навіть цілих жанрових сцен [11].

Матеріали і техніка ткацтва були підпорядковані основному – найкраще виявляти малюнок, проробити найменші нюанси всіх деталей композиції. Гобеленова техніка давала змогу відтворювати людські постаті, обличчя, досягаючи об'ємності і пластичності.

Перші спроби виготовлення килимів зумовлені значною потребою у їхньому вжитку і намаганням замінити ними дорогі східні орієнтальні килими. Крім народних килимів у XVII–XVIII століттях побутували так звані панські килими та гобелени. Панські килими мали своєрідне оздоблення з помітним впливом тогочасних мистецьких стилів бароко, рококо, класицизм. Їх характеризують малюнки з натуралістичним трактуванням квітів, овочів, плодів. Тематичні зображення були характерні також для гобеленів.

У Замості на Холмщині 1585–1602 років діяла майстерня вірменина Якубовича. 1646 гетьман С. Конєцпольський заснував у м. Броди (нині Львівська область) ткацьку мануфактуру.

У XVII–XIX століттях килими виготовляли професійні ремісники у монастирських і поміщицьких майстернях. Від XVIII століття бурхливо розвивалися ткацькі мануфактури, що виникли на основі килимових майстерень при поміщицьких маєтках.

Існували килимова майстерня на території Києво-Печерської лаври, ткацькі майстерні при монастирях, майстерня П. Полуботка в с. Михайлівка

(нині Лебединського району Сумської області), у містах Тульчин та Немирів (нині обидва Вінницької області) – ткацькі мануфактури в маєтках Потоцьких.

Ґрунтуючись на традиційних засобах виробництва килимів, мануфактури використовували більш досконалі, працю кріпаків, дешеву сировину. Народне килимарство було поширене на Полтавщині, Київщині, Поділлі, Волині, Львівщині та Гуцульщині, менше – на Чернігівщині, Херсонщині, Слобожанщині.

Відкривали школи килимарів: у м. Косів (нині Івано-Франківська область) – 1882, м. Глиняни (нині Золочівського району Львівської області) – 1894, с. Дігтярі (нині смт Срібнянського району Чернігівської області) – 1898 та ін., а також ткацькі відділи в технічно-промислових школах і приватні майстерні Ханенків. У поміщиків Капністів була майстерня в с. Михайлівка на Слобожанщині (нині Харківська область).

Від 2-ї половини ХІХ століття розвиток капіталістичних відносин зумовив ліквідацію поміщицьких майстерень. У великих містах створювали килимові фабрики, з дешевою продукцією яких не могли конкурувати килими ручної роботи. Наприкінці ХІХ століття килимарний промисел занепав. Це занепокоїло багатьох представників мистецької інтелігенції.

В. Кричевський, С. Васильківський, М. Самокиш, О. Кульчицька наголошували на значній мистецькій цінності творів українського декоративного мистецтва, зокрема килимів. Щоб зберегти їх кращі взірці, організовували етнографічні експедиції для збору килимів та замальовок, створювали спеціальні музеї, влаштовували виставки для ознайомлення з виробами народних майстрів. Завдяки ентузіазму окремих художників, меценатів, представників губернських земств у багатьох осередках килимарства на території України відкривали ткацькі школи, в яких працювали досвідчені художники, кращі народні майстри.

На західно-українських землях такі майстерні діяли у містах Заліщики і Збараж (обидва – Тернопільської області), Глиняни. Найвідомішою була килимарня, створена 1886 року В. Федоровичем у с. Вікно. У 1922 році у

м. Косів художник із Чернігівщини М. Куриленко відкрив майстерню «Гуцульське мистецтво», куди було запрошено народних майстрів Г. Герасимович, В. Гуза і професійних художників М. Бутовича, С. Гординського, П. Ковжуна, О. Кульчицьку та інших.

У 1920-х рр. поновили виробництво килимів у традиційних центрах Полтавщини (сmt Решетилівка, Нові Санжари та Опішня, с. Великі Будища Дикан. р-ну), Чернігівщини (с. Дігтярі), а також на Київщині та Східному Поділлі, де створили художні майстерні й килимарські школи. 1961 ткацько-килимарні артiлі перетворено на державні фабрики з частково механізованою працею, тому виробництво килимів збільшили. За радянських часів килимарство об'єднане в артiлі, переведено на промисловий рівень. Від 2-ї половини ХХ століття відбулася реорганізація килимарної галузі – на основі кустарних артiлей утворили спеціалізовані фабрики, де працювали як народні майстри, так і художники.

Килими були поширеною ужитковою річчю, ними прикрашали ослони, так звані полавочники, столи, скрині, підлоги, постіль, сани, завішували стіни.

Унікальна колекція західно-європейських шпалер є у Львові, в музеї етнографії та художнього промислу. Вони дають нам уявлення про розвиток цього виду мистецтва у ХVІІ-ХVІІІ століттях. У середині ХХ століття це мистецтво відродилося і набуло нових сучасних якостей [19].

Класичний гобелен до ХХ століття – це переважно живописна картина, виконана засобами ткацтва. Ескізи для них створювали кращі художники, тому протягом сторічч гобелен зазнав впливу всіх стилів мистецтва. Водночас, сама техніка гобелена лишилася незмінною. Це щільне переплетення однорідної пряжі, в якому беруть участь і основа, і підткання.

У ХХ столітті з'явилися нові назви: текстильне панно, тапісерія. Честь відродження мистецтва гобеленів в їх традиційній техніці у ХХ столітті належить живописцю із Франції Жану Люрса (1892 – 1966). Він додав у створення картонів сучасні мотиви, символічні та фантастичні образи, використовував написи, рядки віршів, навіть контрасти фарб, притаманних

вітражам. Майстер намалював близько тисячі картонів для arrasів. Перший гобелен по картону Ж. Люрса мав назву «Зелені дівчата» 1916 року.

Сюжетно-тематичні килими у 30-ті роки ХХ ст. з'явилися як наслідок зближення народного і професійного мистецтва. До створення картонів сюжетно-тематичних килимів були залучені провідні українські художники – М. Дерегус, В. Касіян, А. Петрицький, Д. Шавикін та інші [9].

При музеї Українського мистецтва були організовані спеціальні ткацькі майстерні, на роботу в які були запрошені кращі народні килимарниці з визначних осередків. Це була творча, натхненна праця майстринь, які поступово опановували складну техніку гобелена. Водночас вони ділилися секретами народного килимарства, вносили корективи в ескізи художників.

Однією з перших майстринь, які ткали гобелени була Наталя Вовк. Вона була надзвичайно талановитою килимарницею. Її килими у 1913 році на Петербурзькій кустарній виставці здобули Золоту медаль (Додаток Б).

Поряд з Наталею Вовк працювала Тетяна Іваницька у селі Срібному на Чернігівщині.

Після війни 1939 – 1945 рр. поволі оживало мистецьке життя. Художники з великим натхненням та ентузіазмом створювали тематичні килими з багатофігурними композиціями, перетворюючи їх на великі станкові картини з об'ємно-класичним рішенням зображень, світлотіньовою проробкою форм [19].

Наприкінці 50-х років художники замислюються над створенням тематичних килимів, які б відійшли від станкового живопису, заговорили мовою декоративного мистецтва. Саме на це були спрямовані творчі шукання художників Івана та Марії Литовченків. Їхні роботи виконані узагальнено, у площинно-декоративній манері, яскравій кольоровій гамі (Додаток В).

Починаючи з 60-х років гобелен перетворився на мистецтво монументального текстильного панно, яке притаманними йому художніми засобами передає ритм і динаміку сучасного життя, важливі суспільно значущі

ідеї. Зміст багатьох гобеленів 70-х років передають героїку трудових і бойових звернень [11].

Українському килиму завжди був властивий лірико-оповідальний характер, тісний зв'язок з мотивами народних пісень фольклору. Гобелен О. Прокопенко «Тонко ткала, дзвінко пряла» – це поетична, спокійна мов жеботіння веретена, розповідь про долю української дівчини в минулому, яка уславилася своїм умінням вправно прясти, майстерно і красиво ткати та вишивати. Інший гобелен художниці «Де ж ти калинонько росла?» передає радість щасливої події: весілля.

Тонким ліризмом, задумом і сумом пронизаний твір В. Федька «Ой на горі вогонь горить, а в долині козак лежить».

Сучасні митці виявляють усю неповторну красу і можливості матеріалу, будують свої твори на конкретному зіставленні, та своєрідному поєднанні й доповненні один одного. В одному й тому самому творі можуть співіснувати щільне й ажурне переплетення, тонкі нитки можуть перемежовуватися з товстими. Усе це створює різноманітну поверхню, гру світла і тіні, глибину простору.

Ім'я Михайла Біласа відоме в багатьох країнах. Художникові присвячено понад 100 публікацій багатьма мовами світу, де відзначається: глибина, народність, неповторна образність та виконавська майстерність. За фахом він художник текстильник, який чудово володіє малюнком, витончений колорист, має музичну освіту. Проте, найхарактернішою рисою його мистецької особистості є надзвичайний контакт із духом рідної землі, творче проникнення у форми образності. Його ваблять можливості аплікації, колажу, пластичних та об'ємно-просторових вирішень (Додаток Г).

Одна з його робіт триптих «Косівський базар» (1988), де розкрита стихія народного побуту, хлібопекарських, ремісничих та торгівельних стосунків, що панували ще 50 років тому. Митець усе помітив, зауважив, виклав художньою мовою.

Цікаві гобелени сучасної майстрині Ольги Пілюгіної. Вона Заслужений майстер народної творчості України, членкиня Національної спілки художників України та Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Лауреат премій І. П. Котляревського та О. Дмитренка, володарка Гранта Президента України, стипендіатка Президента України 2012-2015 р.р.

Авторка понад 150 унікальних гобеленів. Найбільш відомим твором Ольги Пілюгіної є гобелен «Коляда» (2008). Ця композиція стала найпопулярнішою в Україні на новорічно-різдвяну тематику. Композиція «Коляда» багаторазово використовувалась у привітальних публікаціях, листівках, банерах, біг-бордах, обкладинках різноманітних видань, у тому числі найвищими посадовими особами держави. 2013 року отримала Грант Президента України на виконання творчої роботи гобелена «Гетьманський», що став першим у серії орнаментальних гобеленів «Килимова Україна». Кожен з них було визнано кращим на Всеукраїнському мистецькому проєкті-конкурсі «Кращий твір року». А саме: гобелен «Гетьманський» (2014), гобелен «Розквіт» (2015), гобелен «Козацький» (2016), гобелен «Добробут» (2017), гобелен «Зоряний» (2018), гобелен «Квітуча родина» (2019) (Додаток Д).

Сьогодні при виготовленні гобеленів (шпалер) використовують різні сучасні технології, різноманітні матеріали. При цьому незмінною залишається область застосування цього «винаходу» – прикрашати наш інтер'єр, робити оселю більш красивою і затишною.

Сучасні килими більш монохромні. Архітектура килима зберігається, але вона мінімалістична, стримана та підходить до будь-якого сучасного інтер'єру. Мова йде про двосторонні гобеленові килими.

Окрім килимів, технікою гобеленового ткання також виготовляють й інші предмети декору для інтер'єру, текстильні та мальовничі полотна, ткані подушки, панно на стіну, торби та сумки. Мета сьогодення – зберегти традиційний вид ткацтва та надати йому сучасного звучання, а також проводити культурну та просвітницьку діяльність із розповсюдження знань про традиційне народне мистецтво та застосування його в сучасних реаліях .

1.2 Художньо-технологічні особливості виконання традиційного гобеленового ткання та ниткографії (техніки нетканого гобелену)

На Україні льон, коноплі, а також вовну здавна використовували як ткацьку сировину. Наприкінці XIX – на початку XX ст. домашнє ткацтво українців, незважаючи на розвиток фабричної промисловості, являло собою усталений комплекс технічних прийомів та знарядь праці, які склалися протягом століть. На початку XX ст. стали застосовувати й нетрадиційні види сировини: бавовняну та паперову пряжу, а в західних регіонах – металеву сріблясту нитку – сухозлітку.

Вирощування тих чи інших прядивних культур залежало від природно-кліматичних умов. Так, на півночі (Волинське Полісся), а також у Карпатах сіяли переважно льон. Але в цілому на Україні були більш сприятливі умови для конопель. В деяких районах (Поділля, Подніпров'я) вирощували обидві культури.

Терміном сівби волокнуватих рослин згідно з народним календарем вважався досить тривалий період – від Благовіщення (25 березня за старим стилем) до середини червня. Сіяти бажано було на повний місяць, після теплого рясного дощу [19].

Льон та чоловічі стебла конопель (плоскінь) збирали у серпні, жіночі стебла (матірку) залишали дозрівати на сім'я. Достиглі рослини в'язали у горстки та сушили на сонці. Сім'я із головок льону та матірку били праником, льон частіше – цепом. Після биття рослини вимочували у воді, м'яли й тіпали, аби позбавити волокно від терміття. Останнє робили набетельні, терниці, трапачці, використовували рубель, тіпали об стовп або будь-що.

Наступним етапом було розчісування кожної прядки волокна (микання мичок). Для цього призначалися дерев'яний гребінь, який встромлявся в спеціальний отвір в ослоні чи припічку, або кругла залізна щітка з набитими цвяхами (дергальна), котру прив'язували до лави. Остаточне очищення

волокна робили за допомогою чесальної (начісної) щітки зі свинячої щетини, кінського волосіння або тонких цвяхів. Одночасно проводили сортування волокна за якістю. Для ткання високоякісного полотна призначалося найтонше й найдовше волокно – кукла, для снування основи, ткання буденних тканин – миканка, тобто залишки, які вибирали з чесальної щітки. Останок на дергальній щітці – вал – ішов на виготовлення мішків, тканин суто господарського призначення [11].

Готове до прядіння повісмо волокна знову накладали на гребінь або навивали на кужіль (куделю). Під час прядіння повсюдно вживали веретено, а також механічну прядку.

Для перемотування ниток використовували мотовило – стрижень 1,5 м завдовжки з ріжками на одному кінці та перпендикулярно встановленим бруском – на другому. Одночасно з перемотуванням рахували: одне пасмо – 10 чисниць – 30 ниток (нитка – одиниця міри, що означає довжину нитки при обведенні її кругом мотовила). Після просушування пряжу – так званий міток – знімали з мотовила і добре відзолювали у жлукті – видовбаній колоді без дна. За необхідності частину ниток фарбували рослинними, тваринними та мінеральними барвниками. Потім мітки перемотували на клубки за допомогою витушки. Намагалися не мотати вночі, бо біля хати буде мотатися нечистий [15].

Від снування основи, для чого слугували різні конструкції снівниць, залежала правильність розділення ниток на верхній та нижній ряди, тобто утворення зіву. Тому й забобонні уявлення, що стосуються цього виду робіт, досить розвинуті. Зокрема, закінчити роботу необхідно було до заходу сонця, щоб не залишати основу на ніч. У західних регіонах не залишали основу невитканою після Благовіщення або Паски, оскільки це могло викликати посуху. Звідси й один із способів викликання дощу – обливання основи водою.

На кінець XIX – початок XX ст. для ткання застосовували горизонтальний ткацький верстат. Аби нитки були міцними і не кошлатилися, навиту на нього основу підмазували шліхтою [8].

Килими виготовляли на верстатах двох типів – вертикальних і горизонтальних.

На вертикальних верстатах, які у центральній Україні мають назву кросна, виготовляли гладкі двосторонні і ворсові килими. Узор ткали вручну, шляхом переплітання, обвивання основи кольоровою ниткою, без застосування будь-якого допоміжного приладу – гнички чи човника. Узор орнаменту виконувався на всю ширину основи, а ткався орнамент рапортами, між якими потім вплітався фон. Така техніка дає можливість відтворювати на килимі рослини та квіти з їх заокругленими, майже природними формами [8].

Просте полотно виготовляли технікою полотняного переплетення – перемінним натискуванням на дві підніжки, тобто у дві ремізки. Залежно від призначення тканин кількість ремізок на верстаті збільшувалась: від чотирьох до восьми для техніки саржевого переплетення (чинувате, крущасте, косичасте полотно), але могла досягати 20 і більше – для жакардових тканин. Існувало велике розмаїття орнаментальних мотивів – на вічка, на кружки, на шашки, на пасочки, у сосонку, кіскою тощо.

При виготовленні декоративних тканин, а також деяких елементів одягу, наволочок, рушників, скатертин тощо використовували техніку перебірного переплетення забирання, вибором. У таких тканин візерунок завжди рельєфно виступав над фоном. У західних регіонах було поширене так зване закладне ткацтво (килимове, у вічко, на косу нитку), а на Бойківщині та Лемківщині – ворсове (ключками, кучерями).

Із розвитком легкої промисловості необхідність у домашньому виготовленні тканин відпала. Але традиції народного художнього ткацтва й до сьогодні не занедбані.

Сучасні художники, що займаються ткацтвом, працюють на спрощених рамах і верстатах. Вони використовують у своїх виробках гру світла і тіні, сплітають нитки мимовільно, створюють їм різноманітну товщину, а також прокладають нитки підткання через основу не тільки горизонтально, але й у різних напрямках. Відмовляючись від жорстких правил традиційного

килимарства, художники об'єднують в одній роботі різні техніки, використовують нетипову сировину – ворс овець та кіз, кінський волос тощо.

З розвитком нових технологій, з'явилися нові небачені раніше нетрадиційні матеріали. Це, наприклад, кольорові поліетиленові мішечки, мочалки, тоненькі стрічки, дрiт різної товщини і діаметру та інше. Їх, зазвичай, використовують в якості пряжі, тобто плетуть ними замість ниток. Якщо взяти такий матеріал як газету чи мочалку, або поліетиленовий мішок, то перед початком роботи їх необхідно порізати на смужки 5 – 10 см. Причому мочалку можна фарбувати слабким розчином марганцівки, для досягнення різної кольорової гами. Тоді їх при плетінні використовують як пряжу, застосовуючи до них різні техніки такі як на спільну нитку, зачіпками, паласна, округлення. При плетінні досягаються різні цікаві ефекти та незвичайні фактури поверхні. Коли при спробі в'язання ручних вузлів із мочалки або поліетиленового мішка, то слід зауважити, що досить красиво і незвичайно дивляться вузли виплетені технікою сумахових переплетень виконані із поліетиленових пакетів (Додаток Е).

Дуже часто в процесі плетіння використовуються різні намистини будь-якого діаметру, бісер, стеклярус. Їх перед початком роботи нанижують на нитки основи в певній кількості за задумом майстра, та використовують в процесі роботи. Інколи, їх надівають на пряжу підткання та вплітають безпосередньо в полотно гобелену.

Також, новітнім нетрадиційним матеріалом у творчості майстрів є використання шнурів в'язаних гачком повітряними петлями. Їх нашивають на поверхню виробу, при чому створюють таким чином додатковий об'єм та контур. Або використовують вільні нитки.

Часто майстри не заплітають всю площину нитками, а залишають вільний простір – отвори. Такі килимки виготовляє Тетяна Омельченко – художниця, яка працює в галузі текстильного мистецтва, а також в живописі та іконописі. Народилась 30 травня 1974 року в місті Володимирі-Волинському. Навчалась в ЗОШ №2 та художній школі, де відбулася її перша персональна виставка.

Вже більше 30 років Тетяна Омельченко працює з текстилем, розвиваючи свій талант та вміння в цьому напрямку. Вона викладає в Дитячій художній школі з 2001 року та є вчитель-методистом вищої категорії. Її учні неодноразово були відзначені на Всеукраїнському та обласному рівнях за свої текстильні колажі та гобелени, які вони створювали на уроках композиції. У 2018 році Тетяна Омельченко разом зі своїми учнями провела виставку текстилю «Мелодія ниток» у місцевій галереї, де також був диптих «Від зими до весни» (Додаток Ж)

Окрім текстилю, Тетяна Омельченко також працює у техніках живопису та іконопису. Вона разом з чоловіком, який також художник, представила свої роботи на спільних виставках «В пошуках гармонії» у місті Zwіckau, яке у Німеччині, у 2019 році, а також у містах Володимир та Дубно. У 2019 році в музеї Волинської ікони у місті Луцьку відбулась спільна виставка іконопису «Вічне», де можна побачити її вишуканні роботи.

Тетяна також займається благодійною діяльністю. Вона проводить майстер-класи з текстилю для дітей з малозабезпечених сімей та ветеранів війни. Також вона бере участь у благодійних аукціонах та виставках, де продає свої роботи, а зібрані кошти передає на потреби військових лікарень та дитячих будинків.

Тетяна Станіславівна Омельченко – талановита та надзвичайно працююча художниця, яка присвятила своє життя текстилю та іконопису. Її творчість є унікальним поєднанням традиційних технік зі сучасними матеріалами та ідеями, що дозволяє створювати вражаючі та неповторні текстильні вироби. Крім того, вона є прикладом для наступних поколінь художників, які навчаються у дитячій художній школі, де вона викладає та намагається передати свою любов до текстилю та іконопису.

Ще одним нетрадиційним заміном пряжі є природні матеріали (сухі рослини, квіти, листки, шматочки тонкої кори тощо). Їх переплітають на зразок ниток підткання між нитками основи, причому стежать за тим, щоб не пошкодилась сама фактура рослин. Для цього пряжу підткання, що

обов'язково чергується між рослинним матеріалом несильно збивають, тому що під час сильного їх збивання сухі рослини можуть поламатися (Додаток И).

Сучасні митці виявляють усю неповторну красу і можливість матеріалу, будують свої твори на конкретному зіставленні та своєрідному поєднанні й доповненні один одного. В одному тому самому творі можуть співіснувати щільне й ажурне переплетення, тонкі нитки можуть перемежовуватись з товстими. Усе це створює різноманітну поверхню, гру світла й тіні, глибину простору.

Ниткова графіка, як вид декоративно-ужиткового мистецтва, уперше з'явилася в Англії в XVII ст. Англійські ткачі придумали особливий спосіб переплетення ниток. Вони забивали в дощечки цвяхи й у певній послідовності натягали на них нитки (Додаток К). У результаті виходили ажурні мереживні вироби, які використовувалися для прикрашання житла. Ниткографію можна виконувати й без цвяхів. Нитку приклеюють до площини – малюють ниткою.

Саме другий вид рукоділля прийшов до нас від народу Уічолі з центральної Мексики. Уічолі займаються багатьма видами рукоділля – вишивка, ткацтво, бісероплетіння та ниткографія. Традиційно картини в техніці ниткографії виконуються на круглій або квадратній дошці, яка з обох сторін вкрита сосною смолою або бджолиним воском. На цю основу наклеюють різнокольорові вовняні нитки. Ця техніка широко використовується в арт-терапії.

Ниткографія (нетканий гобелен) – техніка викладання за допомогою товстої нитки декоративних або живописних зображень, де нитка використовується замість лінії чи кольорової плями. Ниткографія – це «малювання» за допомогою нитки.

Ниткографія (поєднання слів «нитка» і «grafo» – пишу, тобто «картина з ниток» або «малюю ниткою») – це створення картин без пензлика і фарб, тільки за допомогою ниток і клею. За візуальним сприйняттям нагадує гобеленові традиційні картини.

2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО-МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО ПАННО

2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми художнього твору «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була»

Популяризація українського мистецтва набуває все більшої ваги у час агресії російської держави і намагання знищити все українське. Сьогодні є актуальним для українських митців, зокрема в образотворчому та декоративному мистецтві, звернення до давніх традицій української культури, як у використанні традиційних технік декоративно-ужиткового мистецтва, а також їх сучасне трактування.

Декоративне панно «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була» патріотичного спрямування, але не в традиційній, а у новітній для українського декоративного мистецтва техніці – ниткографії (нетканий гобелен).

У світлі подій, що відбуваються сьогодні на нашій землі, а саме війна з рашистськими окупантами, весь свідомий люд встав на захист своєї Батьківщини. Це і військові, які героїчно боронять і гонять з нашої землі непроханих загарбників, і ті хто залишились в тилу на своїх робочих місцях, і волонтери, допомога яких є вкрай необхідною для людей, що опинилися у скруті через воєнні дії, і звичайно, митці, які своєю творчістю відгукуються на всі події сьогодення. Багато серед них і мисткинь-жінок, які гостро відчують події і свої світовідчуття через образи жінки-України передають у своїх творах як в образотворчому так і декоративному трактуванні.

Досліджуючи матеріал до дипломного проекту, виявилось, що багато жінок-художниць зачіпають тему жінки-українки в сучасних подіях, використовуючи маркери нашої традиційної культури.

Було досліджено творчість таких мисткинь як: Марта Пінчук, Катерина Жовта, Анастасія Касарда, Оксана Оснач.

Концепція творчості Марти Пінчук – прадавня лялька мотанка, яку вона зуміла зробити незвичайною, оригінальною, впізнаваною. Марта піднімає віковічні пласти етніки, первозданної автентики. Наполегливо вивчає безсмертну спадщину предків, глибоко проникаючи в їх сутність аж до повного злиття з духом нашої славної минувшини [12].

У її картинах зображені елементи українського строю. Але не ті, до яких ми звикли – а давно забуті. Авторка опрацьовує кожен етнічний регіон, намагається знайти у ньому щось особливе і незвичне. У свої твори Марта вкладає власну душу, відкриває перед світом найпотаємніше, найсокровенніше.

Марта створює образи, що владарюють над часом. Прагне своєю творчістю привернути увагу до українського мистецтва, культури загалом. Окрім того, реалізує місію творця – красою рятувати світ. Авторська концепція мотанки – автентика, поєднана з модерном, має шанс на вічність.

Творчість Марти Пінчук – це яскравий інсайт вікової глибини, аж до витоків українського буття і культури, це меседж Митця минулим і прийдешнім поколінням, це передавання духу і ментальності українців. Твори мисткині зберігаються у приватних колекціях Англії, Німеччини, Чехії, Італії, Австрії, Франції, Люксембургу, Польщі, Аргентини, США, Канади [12].

У творах Катерини Жовтої найчастіше зображені українські жінки. Останнім часом кожен малюнок просякнутий українською культурою, силою, на жаль, війною. На початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Катерина почала брати участь у благодійних виставках, малювала ілюстрації для волонтерських проектів, які збирали аптечки та допомагали жінкам, які пережили насилля під час війни. Її творчість – це українська культура, яка

поєднує в собі минулі традиції і сучасну дійсність. Героїні полотен Катерини Жовтої уособлюють збірний образ жінки – українки, берегині традицій та учасниці сьогоденних подій [1].

Анастасія Касарда – українська ілюстраторка з Івано-Франківська. Вона створює ілюстрації на фантазійну та патріотичну тематику. Шукає свій шлях та ділиться своїм мистецтвом [2].

Ось що молода художниця розповідає про себе: «Зараз навчаюся в Київській Академії мистецтв на графічному дизайні, до цього закінчила художню школу в рідному місті. А малюю скільки себе пам'ятаю. Шукаю натхнення в усьому – природі, мистецтві та інших людях. Дивовижно як Муза приходиться неочікуваним чином. Намагаюсь створювати наше для наших».

Назвемо ще декілька художниць, які зображували у своїх полотнах образи українських жінок: Галина Кіфяк, Анастасія Коломієць, Ольга Богомолова, Неля Ковальчук, Анна Калініченко, Ясочка Богатир, Клара Марченко, Людмила Гардус (Додаток Н).

Під час опрацювання теми особливо вразили роботи художниці Оксани Оснач. Оксана Оснач народилась у Херсоні 1965 року. У 2009 році закінчила Херсонський державний університет за спеціальністю «Образотворче мистецтво». З 2012 року – членкиня Національної Спілки художників України. Протягом шести років працювала викладачем в Херсонському державному університеті («Рисунок», «Живопис»). Наразі викладач у власній студії-творчості. Паралельно з педагогічною діяльністю веде самостійну творчу роботу. Учасниця Всеукраїнських, обласних та Міжнародних художніх виставок. Таких виставок є понад двадцять.

Активна учасниця пленерів у місті Херсоні, а також в інших містах України та Польщі. У 2015 році Херсонською обласною організацією НСХУ присвоєно звання «Кращий художник року».

Саме одна з робіт Оксани Оснач надихнула до ідеї виконати дипломний проєкт за мотивами її творчості однак, в декоративній техніці – ниткографії –

техніці нетканого гобелену та у декоративній стилізації образу жінки українки-захисниці.

Адже кожен українець та українка має сильну віру в те, що перемога над ворогом – це наше майбутнє, і майбутнє наших дітей. В мистецтві Оксани Оснач Україна представлена в образі жінки, жінки-захисниці з мечем у руках. Наша незламна нація та її сильні жінки знають, що перемога буде за нами, що за ніччю обов'язково настане день і він буде спокійним та мирним. І дочекаються вони свого сина, брата, чоловіка. Бо наша нація нездоланна.

На фоні полум'я, в якому зараз перебуває наша країна, зображена фігура молодої жінки, що стоїть лицем до супротивника і готова мечем боронити свій рід – бо ж вона одвічна Березина. В її образі всі жінки України, вона і є Україна, вона захисниця. Одягнена в український стрій. Пишний вінок з польових квітів завершується колоссям, який є символом пишної краси і сумлінної праці нації хліборобів. Золоте колосся вінка немовби німб святої огортає голову жінки. Кольорові стрічки вінка, немов би райдуга або промені могутнього сонця, розвиваються за її плечами, зливаючись з язиками полум'я. У руках жінка міцно тримає меч, охоплений полум'ям, як символ готовності боронити свою Батьківщину. Зосереджене обличчя жінки говорить про її рішучий намір дати відсіч ворогові [17].

Наша нація завжди мріяла мати НЕЗАЛЕЖНІСТЬ і бути господарем власної ДОЛІ, тож їй протягом багатьох століть доводилося боронити свої землі від усякого роду загарбників, ласих до чужого. Глибоке коріння нашої культури живлять молоді пагони, які увесь час намагаються затоптати непрошені чужинці. Тож на думку спадають слова українського поета Павла Тичини :

Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була.

Яка біда мене, яка чума косила! – а сила знову розцвіла.

Щоб жить – ні в кого права не питаюсь.

Щоб жить – я всі кайдани розірву.

Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу.

Московіє! Мене ти пожирала, як вішала моїх дочок, синів і як залізо, хліб та вугіль крала... О, як твій дух осатанів!

Ти думала – тобою весь з'їдаюсь? – та, подавившись, падаєш в траву...

Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була.

Яка біда мене, яка чума косила! – а сила знову розцвіла.

Сини мої, незламні українці, я буду вас за подвиг прославлять, – ідіть батькам на допомогу й жінці, дітей з ярма спішіте визволять!

На слобожанських нивах, на подільських, на Чорнім морі – я прошу, молю! – вбивайте ворогів, злодюг кремлівських, вбивайте без жалю!

Нехай ще в ранах я – я не стидаюсь, гляджу їх, мов пшеницю ярову.

Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу.

Повстань! Із ран – нове життя заколоситься, що з нього світ весь буде подивлять, яка земля! яке зерно! росиця! – Ну як не сіять? Як відсічі не дасть!

І сіяю я, і крильми розгортаюсь, своїх орлів скликаю, кличу, зву...

Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу.

Ще буде: неба чистої блакиті, добробут в нас підніметься, як ртуть, заблискотять косарки в житі, заводи загудуть...

І я життям багатим розсвітаюсь, пуцу над сонцем хмарку, як брову...

Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була.

Яка біда мене, яка чума косила! – а сила знову розцвіла.

Кремлівська гідь, тремти! Я розвертаюсь! Тобі ж кладу я дошку гробову! Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу [13].

Слова цього вірша, сьогодні звучать над актуально. Тож саме його перші рядки взяті за назву теми дипломного проєкту.

2.2 Композиційна характеристика виконаного декоративного панно

Панно – це твір декоративного мистецтва, призначений для оформлення частини стіни в інтер'єрі (або на фасаді будівлі). З його допомогою можна візуально розмежувати зони приміщення або просто оригінально його прикрасити.

Існує безліч видів декоративного панно – це різьблені дерев'яні панно, панно з синтетичних матеріалів оброблених різними техніками, зі шкіри, тканини, в'язані панно, розписані по склу та інші. Вони можуть бути як вбудовані в інтер'єр, так і мати вигляд окремої картини. У будь-якому випадку воно відіграє роль композиційного центру та несе в собі декоративний характер і стиль інтер'єру.

У виборі матеріалів майже немає обмежень.

Розрізняють наступні види декоративних панно:

- з текстильних матеріалів: це різноманітні вишиті картини, гобелени та аплікації на тканини. Вони можуть бути виконані вручну або серійно, наприклад у формі машинної вишивки;
- з каменю: тут найчастіше використовується натуральний камінь – граніт, мрамур, базальт тощо. Дуже красиво виглядають панно з каменю в мозаїчній техніці;
- дерев'яні: найчастіше це панно з абстрактним сюжетом, наприклад, різьблені дерев'яні панно з деревини дубу, берези, бука, сосни та інших порід. Іноді їх доповнюють інкрустацією з напівкоштовних каменів, що відмінно виглядає в класичному інтер'єрі;
- мозаїчні: за допомогою мозаїчних панно можна додати інтер'єру зовсім незвичайний вид. Обраний малюнок переноситься в цифровий формат і потім за допомогою спеціальних програм створюють схему майбутнього панно, підбирають розмір елементів мозаїки і їх колірне рішення. Мозаїчні

картини з керамічної плитки, придатні для розміщення у ванній кімнаті або робочій зоні кухні;

- фарфорові: панно з порцеляни – це елемент інтер'єру, що додасть особливої вишуканості будь-якому приміщенню, будь то міська квартира або заміський котедж, кафе або ресторан, офіс компанії або кабінет керівника;

- зі шкіри: натуральна шкіра має такі унікальні властивості, що дозволяють використовувати її для виготовлення найрізноманітніших речей, зокрема панно.

- скульптурні: такі панно є об'ємними, що якісно відрізняє їх від інших видів панно. Такі міні-скульптури виконуються з гіпсу, фактурної штукатурки, металу;

- графічні: на відміну від мальованих або написаних картин, цей вид панно виконується за допомогою сучасних видів друку, включаючи фотодрук. Сюди ж можна віднести репродукції картин;

- інші: сюди можна віднести панно ручної роботи, зроблені з використанням найрізноманітніших матеріалів (морських черепашок, сухих квітів, круп, глини, солоного тіста тощо).

Основним матеріалом для втілення нашої роботи стали нитки, тому виконане панно дипломного проекту відносимо до текстильних.

Панно має завершений зовнішній вигляд, елементи композиції гармонійно узгоджуються між собою. Всі закони композиції враховані при створенні нетканого гобелену. А саме:

- загально-художні композиційні закони (закон цілісності, закон традиції, закон тектоніки);

- композиційні закономірності й засоби виразності, що створюють цілісність внутрішньої структури виробу (композиційний центр, симетрія-асиметрія, статика-динаміка, пропорційність);

- відношення елементів композиції.

У роботі зображена поколінна фігура жінки, звернута до глядача, яка тримає у руках меч, охоплений полум'ям. Одягнена фігура в український національний костюм, голову прикрашає пишний вінок. Фон чітко не окреслений, але розуміємо, що зображено полум'я.

Використано насичені кольори. Яскрава тепла колірна гама стримується холодними синім та блакитним кольорами підсилюючи звучання один одного, так як є доповняльними кольорами.

Площина заповнена в один шар, зображення площинне. Деякі елементи зображення обведені чорною ниткою для чіткості зображення.

Декоративне панно може використовуватись для прикрашання інтер'єру.

В якості естетичної оцінки художнього твору (виробу) враховується:

Відповідність закону традиції за такими показниками: канонічність; традиційність; новизна (новаторство).

Художній твір (виріб) буде відноситися до канонічного у тому разі, коли під час його виконання художник дотримувався певних загальноприйнятих встановлених і затверджених канонів, які не можна порушувати; прикладом канонічних творів є ікони та церковне вбрання.

Канонічний (грец.) – незмінний (консервативний), не підлягаючий перегляду, що слугує нормативним зразком.

Традиційним художній твір можна вважати тоді, коли дотримано традиційних способів його виготовлення; зберігається культурна традиція певного народу чи етносу в його основних елементах: формі, декорі, символіці, кольоровій гамі тощо, притаманних лише цьому народові, тому є впізнаним серед інших, стосується творів національної культури, наприклад: гуцульські килими, полтавські рушники, петриківський розпис, геометричне різьблення тощо.

Традиція (лат. *traditio* – передача) – це елементи культури, пов'язані з витоками, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом

тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою, в тих чи інших формах присутні у будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури.

Новизна (новаторство) художнього твору визначається у відсутності дотримання канонів чи традицій у його створенні, а також внесення автором нових незвичних прийомів виконання у ту чи іншу традиційну техніку чи вид декоративно-ужиткового мистецтва.

Виконаний художній твір – декоративне панно не можна віднести ні до канонічного, ні до традиційного твору. За технікою виконання його слід віднести до новітніх, сучасних творів, бо використовуються сучасні прийоми передачі зображення, а саме ниткографія – викладання кольорової композиції за допомогою нитки, фактура якого нагадує традиційний гобелен за що й отримала назву «нетканий гобелен».

Наступним показником в естетичній оцінці декоративного панно є відповідність закону цілісності, що досягається відчуттям гармонійності виконаного художнього твору, де нічого не хочеться ні додати ні відняти не порушивши гармонійного (цілісного) відчуття.

Усі частини (елементи) композиції виконаного художнього твору – декоративного панно підпорядковані найбільш активній її частині – фігурі жінки, яка виступає в якості композиційного центру і є найбільш виразним елементом композиції. Так проявляється закон Супідрядності.

Центром композиції, куди найперше падає зір глядача – є голова жінки, яка увінчана важким масивним вінком з достиглого золотого колоса, символом працелюбства і землеробства нашого народу, який займається мирними справами – сіє хліб, щоб нагодувати не тільки себе, але й пів світу. Вінок чітко окреслюється обличчя жінки, яка рішуча у прийнятті чіткого рішення, не допустити ворога на свою землю і боронити її від усякого супостата. Яскравим національним елементом, що підкреслює належність до української культури є червоне намисто на шиї жінки й так само акцентує увагу на обличчя.

В єдине ціле, усі структурні елементи художнього твору пов'язують композиційні закономірності – засоби композиції, до яких відносять: симетрію –

асиметрію, статику – динаміку, ритмічну організацію твору; контраст, нюанс, тотожність або подібність елементів між собою.

Симетрія, асиметрія у будь якого художньому творі виявляється в однаковості (або в не однаковості) частин (елементів) композиції відносно певних осей її поділу. Розрізняють дзеркальну – де одна вісь; осьову – де множинність осей розташованих центрично; гвинтову – де однакові елементи розташовуються за умовними лініями спіралі.

Асиметрія передбачає нерівність частин композиції, що порушує її статичність і рівновагу.

Композиція сприймається як симетрична, хоча ця симетрія умовна, тобто у ній немає абсолютної симетрії. Враження симетрії створює вісь, що проходить вертикально через всю постать жінки, стверджуючи її велич.

Водночас, симетрія чи асиметрія забезпечують відчуття статики чи динаміки. Симетричні зображення завжди сприймаються статичними, асиметричні – навпаки, порушують симетрію, тим самим уводять відчуття певного руху – динаміки у композицію художнього твору.

Композиція художнього твору сприймається відносно статичною чи динамічною за рахунок форми або, за рахунок асиметричного розташування її елементів, ритмічного чергування форм чи кольорів (що є елементами) композиції.

У композиції виконаного декоративного панно фігура жінки на його полотні створює вертикальний поділ композиції й сприймається статично. Елементом статичності може виступати меч в руках жінки, яка міцно стискає його рукоять.

Порушують цю умовну статику стрічки, що стрімко розкидані навкруг фігури жінки і відходять від вінка. Також динаміки у сприйняття композиції додають язички полум'я та вносять у це здавалося б статичне зображення певний рух і стрімку динаміку по вертикалі.

Певне чергування елементів передбачає метричність та ритмічність елементів композиції, де чергування однакових елементів (мотивів) з

однаковим інтервалом називають метром і відносять до простих ритмів; ритмічність (складний ритмічний ряд) – чергування різних елементів з різними інтервалами, наприклад з наростанням інтервалів, збільшенням або зменшенням мотивів тощо.

Таким складним ритмічним рядом у композиції створеного панно наділено чергування різнобарвних стрічок, які розташовані за спиною фігури, створюючи враження наростання з центру.

Ритмічний ряд спостерігаємо у чергуванні низок намиста від коротшої до більшої. Чергуються також кольори намиста : світле – темне, світле – темне.

Прикладом метричного чергування можуть служити колоски та квіти у вінку, які є однаковими і знаходяться на однаковій відстані один від одного. Однак, разом з тим присутній радіальний ритм з наростанням від лиця жінки – найменше напівколо вінка до найбільшого складеного з колосся.

Радіальний ритм присутній у зборці рукавів біля внутрішнього краю манжет сорочки.

Повторюються у ритмічному чергуванні квіти в орнаменті сорочки.

Контраст, нюанс, тотожність в композиції художнього твору можуть проявлятися у формі, кольорі, фактурі тощо:

– контраст – це різка відмінність: кругле – квадратне; витягнуте – приземисте; чорне – біле; матове – блискуче;

– нюанс – це незначна відмінність, слабо виражені розбіжності, наприклад: синє – блакитне; перехід споріднених кольорів один в одній тощо;

– тотожність – повне спів падіння форм, кольору, фактури; визначає повну подібність однорідних елементів.

Подібність визначає повторювання однієї форми або мотиву в одній загальній структурі художнього твору.

У виконаній композиції присутні багато контрастів кольору, а саме: кольоровий контраст між червоним і зеленим, жовтим і блакитним; контраст холодного і гарячого кольорів (синій – червоний); світлотний контраст – між темними і світлими кольорами.

Кольорова гама виконаного твору вміщує й безліч нюансних, тобто незначних відхилень в кольорі, градаційні переходи кольору у зображенні полум'я.

Тотожність кольору проявлена у білому кольорі сорочки, зелені – керсетки. Подібність у різнокольорових стрічках.

Загальний колорит створеного декоративного панно – світлий, насичений, сприймається як теплий, хоча в композиції цього твору присутні й холодні тони синього і зеленого, які виступають додатковими підсилюючими кольорами один до одного.

Кольорове рішення композиції декоративного панно досягається інтенсивністю тональної проробки композиційних елементів художнього твору, визначається рівнем світлоти та насиченості фарб, що створюють загальний колорит твору (ясний, приглушений, теплий, холодний, ахроматичний, монохроматичний).

Ще одна важлива закономірність – пропорційність, виражена у співвідношенні окремих елементів композиції художнього твору між собою і в цілому до виробу.

Завершена композиція оформлена в дерев'яну широку раму теплого кольору деревини.

Для підсилення відчуття динаміки і ще більшої декоративності використано прийом виходу за межі означеного простору, в який поміщено зображення. Елементами що виходять за межі на раму (сучасний мистецький прийом) надають твору більшої виразності і декоративності і розширюють простір композиції, символізуючи волю і свободу без меж.

2.3 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат щодо виконаного декоративного панно в техніці ниткорарфія (нетканий гобелен)

Будь яка робота в матеріалі потребує певних визначених технікою матеріалів. Для виконання декоративного панно в техніці ниткорарфія (нетканий гобелен) теж використано матеріали, за допомогою яких досягався ефект гобелену – декоративного панно виконаного нитками.

Декоративне панно в техніці ниткорарфія (нетканий гобелен) виготовлено з екологічно чистих матеріалів: акрилової пряжі – замітника вовняної традиційної. На виготовлення рами використана дерев'яна лиштва.

Нитки клеїлись на основу з ДВП за допомогою клею «Тітан». Під час наклеювання ниток на основу, для нанесення клею та коригування розміщення ниток на площині використовувались шпажки.

Необхідним інструментом для нарізання головного матеріалу – ниток використовувалися ножиці. Вони повинні бути зручними та гострими (Рис. 2.3.1)

Рисунок 2.3.1 – Ножиці для нарізання ниток

Основним матеріалом для виконання роботи в матеріалі дипломного проєкту була використана акрилова пряжа. Для якісної фактури полотна вони всі мають бути однакової якості (Рис. 2.3.2):

Рисунок 2.3.2 – Нитки та клей для фіксування ниток на основі

Матеріал для виробництва килимів в кінцевому підсумку позначається на його зовнішньому вигляді, довговічності та вартості. Найбільш популярна для виготовлення традиційних килимів є вовняна пряжа. Для дорогих гобеленів використовувались: бавовна, кашемір, шовк.

Вовна збирається з отари овець і використовується як для основи так і для самого ворсу, так само використовується козяча вовна, у більшості випадків, використовується для основи килима. Часто вовняні килими виготовляють з новозеландської вовни, яка має високу якість.

Бавовна вирощується в більшості країн-виробників килимів, і часто використовується для основи.

Килими з кашеміру в більшості випадків тчуться в Непалі, Тибеті, Китаї та Індії. Кашеміром називають пух гірських кіз, який вичісують або вищипують два рази на рік. Така пряжа характеризується легкістю, низьким рівнем алергенності, дуже приємна на дотик.

Шовк використовують для ексклюзивних килимів. Нитка тонка і збирається з личинки метеликів шовкопрядів.

Акрилова пряжа – це одна з найпоширеніших і найпопулярніших ниток для в'язання в Україні та світі тому, що є набагато дешевшою за натуральну. Вона не викликає алергію, має стійке забарвлення, майже не деформується в процесі прання та носіння, за зовнішнім виглядом подібна до вовняної.

Тож виконуючи декоративне панно технікою ниткографія (нетканий гобелен) виконувалась саме акрилова пряжа.

Ця техніка полягає не в тканні, а у наклеюванні нитки на основу. Нитки приклеювали на ДВП – основу роботи в матеріалі (Рис.2.3.3).

Рисунок 2.3.3 – ДВП (деревоволокониста плита)

Все, що було необхідно для виконання роботи придбано у звичайних магазинах. Не було проблем з пошуком матеріалів.

Усі матеріали екологічно чисті та не несуть шкоди оточуючому середовищу та життю.

Для виявлення вартості виконаного художнього твору чи будь якого товару виконують розрахунок – калькуляцію. У процесі числення собівартості продукції треба виходити з чіткого уявлення, що таке об'єкт калькуляції і калькуляційна одиниця.

В обліку об'єктом калькуляції признається продукт виробництва (деталь, виріб, група однорідних виробів), технологічна фаза (виробництво), стадія, тобто продукція різного ступеня готовності, види робіт або послуг.

Калькуляція (від лат. лат. *Calculatio* – обчислення) – це обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат.

Калькуляція (англ. *calculation*) – розрахунково-вартісна методика обліку, за допомогою якого обраховується собівартість виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг, придбаних матеріальних цінностей.

Калькуляція витрат на використанні матеріали та виконання художнього твору зазначені у таблиці 2.1

Таблиця 2.1 – Використанні матеріали та калькуляція витрат на виконання декоративного панно

№ п/п	Назва матеріалу	Кількість	Одиниці виміру	Ціна (грн.)	Сума (грн.)
1	Основа, ДВП	1	60x90 см, шт.	200	200
2	Нитки	35	моток	20	700
3	Клей	1	шт.	160	160
4	Ножиці	1	шт.	25	25
5	Шпажки	1	коробка	50	50
6	Рама	1	шт.	160	160
Разом					1295

Вартість матеріалів на виготовлення роботи склала 1295 грн.

Складність виконання і майстерність роботи оцінюється автором у 700 грн., тож разом сума становить 1995 грн. Таким чином, вартість роботи, в загальному, складатиме 1995 грн., округлимо до 2000 грн.

2.4 Технологічна послідовність виконання декоративного панно в техніці «ниткографії (нетканий гобелен)»

Створення твору декоративного мистецтва може залежати від творчої візи та вподобань.

Узагальнимо поетапні кроки виконання декоративного панно:

1. Починати треба з вибору матеріалів, з якими автор буде працювати.

2. Створення скетчу: аналіз ідеї та візуалізація її на папері або в цифровій формі. Це дозволить уявити форму, композицію та колір твору.

3. Для основи майбутнього панно необхідно забезпечити її чистоту і гладкість поверхні, видалити бруд, пил або інші пошкодження, які можуть завадити роботі у визначеній техніці.

4. Після створення композиції майбутнього панно можна додати додаткові деталі або акценти, які покращать сприйняття твору. Це можуть бути додаткові кольори, фактури, орнаменти або будь-які інші елементи, що надають художньої виразності роботі.

5. За допомогою попередньо вибраних матеріалів, основними з яких є нитки, можна починати виконувати обрану до виконання композицію. Можливо, знадобляться допоміжні інструменти щоб наносити нитки згідно малюнка, формувати структури та створювати бажані ефекти.

6. Оцінка та корекція: після завершення роботи потрібно критично її оцінити. Розглянути композицію, кольори, баланс та будь-які інші аспекти, які можуть бути покращені.

7. Коли твір завершено, можна застосувати захисний шар, якщо це необхідно, або підготувати його до експозиції або виставки. Оформити роботу можна у раму, або інший спосіб представлення роботи. У нашому випадку – це дерев'яна рама виготовлена з липи.

Це необхідна послідовність кроків для виконання декоративного панно в техніці «ниткографіки». Однак, творчий процес може бути непередбачуваним і залежати від творчого настрою та авторського бачення.

Тож виконання художнього твору в техніці «ниткографії (нетканий гобелен)» як і будь який творчий процес має свою послідовність виконання.

Після ескізних пошуків та обрання найкращого варіанту, визначаються з розмірами майбутньої роботи в матеріалі. Розміри запланованої нами роботи – 90 на 60 см. Обраний до виконання ескіз необхідно було збільшити до вказаних розмірів, після чого перенести контури збільшеного зображення на основу майбутнього твору. Контури зображення на основі повинні бути чіткими, адже в подальшому маємо чітко бачити куди накладати нитки. Основою для його виконання обрано ДВП – деревноволокниста плита.

Почергово, визначені за кольором площини заповнювалися кольоровими різаними нитками, які на ній закріплялися клеєм. Для наклеювання ниток використовували клей «Тітан». Клей наносився за допомогою шпатель.

У певних випадках, в якості контуру використовували чорну нитку. Нитки мають наклеюватися за формою того, що зображується, щоб надати потрібного візуального сприйняття. Рисунок 2.4.1 демонструє початок роботи в матеріалі. Спочатку заповнюємо великі площини:

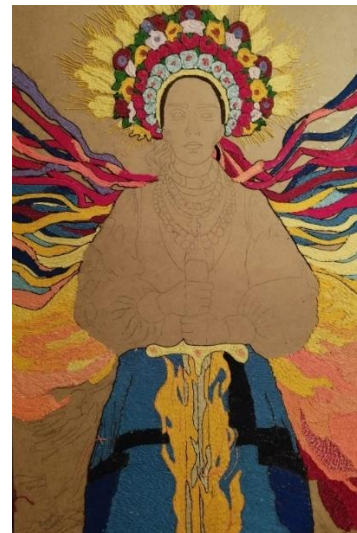

Рисунок 2.4.1 – Заповнення фону та виконання стрічок. Формування вінка

Далі заповнюємо нитками менші площини (Рис 2.4.2).

Рисунок 2.4.2 – Заповнення малих площин (намисто, обличчя)

Працюємо над рукавами та намистом (Рис. 2.4.3):

Рисунок 2.4.3 – Завершення роботи (сорочка, руки)

Готову роботу обрамлюємо широкою дерев'яною рамою (Рис 2.4.4):

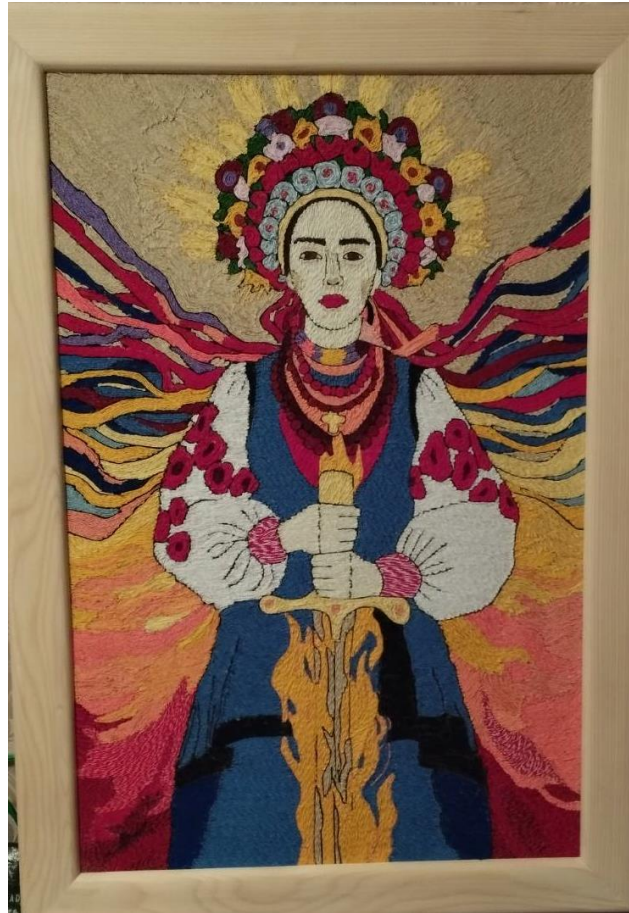

Рисунок 2.4.4 – Оформлення роботи у раму

У процесі виконання декоративного панно дотримано загальної послідовності виготовлення твору в техніці «ниткографії (нетканий гобелен)». Під час заповнення площин композиції нитками – необхідно було давати час для висихання клею.

Кольори ниток не завжди точно відтворюють колір, що визначено на ескізі, тому в готовій роботі є певні невідповідності кольору. У виконаному панно присутня певна площинність обумовлена декоративністю зображення.

Завершена робота вмонтована в широку дерев'яну раму.

ВИСНОВКИ

Кожен митець, ремісник чи дизайнер може нескінченно черпати натхнення в народній винахідливості. Вона розвивалася протягом багатьох століть і передавалася від одного покоління до іншого.

Наш край має багату історію, звичаї та традиції, які природним чином проникли в мистецьку творчість. Що б це не було: мистецтво малювання, різьблення, ковальства, ткацтва, вишивки тощо, все це унікальні високохудожні рукотворні витвори, наповнені глибоким змістом, енергетикою працьовитого народу, це генетичний код нації, зв'язок з нашим прадавнім початком. Кожен куточок України наповнений чимось особливим, що характеризує та вирізняє його з-поміж інших.

Дослідити походження традиційного гобеленового ткання в його історичному розвитку, виявлення художньо-технологічних його особливостей та оволодіння практикою нетрадиційного гобелену – ниткографії (техніки нетканого гобелену) були метою нашого дослідження.

Упродовж виконання дипломного проєкту були опрацьовані всі, поставлені на початку цієї роботи завдання, а саме:

- здійснено дослідження історичного розвитку традиційного гобеленового ткання;
- виявлено художньо-технологічні особливості виконання традиційного гобелену та його сучасної модифікації ниткографії (техніки нетканого гобелену);
- обґрунтовано ідею та розкрито художньо-образний зміст теми художнього твору – декоративного панно «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була»;
- на основі попередніх досліджень та ідеї щодо її втілення, виконано практичну частину дипломного проєкту – декоративне панно в техніці ниткографія (нетканий гобелен) і представлено її на постері;

- надано композиційну характеристику та естетичну оцінку виконаного декоративного панно;
- охарактеризовано матеріали задіяні в процесі виконання декоративного панно та здійснено калькуляцію витрат на його виготовлення;
- описано технологічну послідовність виконання декоративного панно в техніці «ниткографії (нетканий гобелен)».

Виконане декоративне панно призначається для декоративного оздоблення інтер'єру.

У наш час, митці України звертаються до глибин культурних витоків розвиваючи традиції в сучасних творах мистецтва. Особливо це відчутно в період запеклої війни з росією за національну автентичність, збереження та розвиток у нових формах та значеннях народного мистецтва та культури, що є спадщиною української нації та її народу, є актуальною і відповідальною справою сучасних художників і художниць, творчість яких було досліджено та покладено в основу виконання власного твору, новітньою технікою ниткографія (нетканий гобелен).

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. «Ви можете знищити наші будинки, але душу України не зруйнуєте». Війна очима художниці Катерини Жовтої. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.6262.com.ua/news/3384125/vi-mozete-znisiti-nasi-budinki-ale-dusu-ukraini-ne-zrujnuete-vijna-ocima-hudoznici-katerini-zovtoi> (дата звернення 10.04.2023.)
2. Анастасія Касарда. Ілюстратор. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ideyka.com.ua/authors/anastasiya-kasarda>. (дата звернення 05.03.2023.)
3. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1992. – 283 с. (дата звернення 05.03.2023)
4. Антонович Є.А. Художні техніки у школі / Є.А. Антонович, В.І.Проців, С.П. Свид. – К.: Либідь, 1997. – 273 с. (дата звернення 06.03.2023)
5. Ветров С.В. Образотворче мистецтво. Музика. Методична серія для вчителів / С.В. Ветров, Г.О. Пуліна. – К.: Плеяда, 2003. – 89 с. (дата звернення 10.05.2023)
6. Жоголь Л.Є. Декоративне мистецтво в сучасному інтер'єрі / Л.Є. Жоголь. – К.: Будівельник, 1986. – 184 с. (дата звернення 10.03.2023)
7. Запаско Я. Українське народне килимарство / Я. Запаско. – К.: Мистецтво, 1973. – 96 с. (дата звернення 10.05.2023)
8. Історія виникнення ткацтва на українських землях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://info.osvita.te.ua/wp-content/uploads/2021/06/trud-6.pdf>. (дата звернення 15.02.2023.)
9. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ ст. / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. – К.: Либідь, 2005. – 285 с. (дата звернення 27.01.2023)

10. Легенький Ю. Е. Від ремесла до творчості / Ю.Е. Легенький. – К.: Час, 1990. – 159 с.
11. Мальовничий світ українського гобелену. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dolesko.com/Mal-ovnichij-sviit-ukrayins-kogo-gobelenu.html> (дата звернення 28.01.2023.)
12. Марта Пінчук та мотанки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chernikova.ua/hustyna-z-marta-pitchuk/>. (дата звернення 07.04.2023)
13. Оригінал вірша Павла Тичини, який совєцька цензура переписала на свій лад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zhitomir-online.com/2022/07/31/oryginal-virsha-pavla-tychyny-yakuu-sovyecka-cenzura-perepysala-na-sviy-lad.html> (дата звернення 24.01.2023.)
14. Основи виготовлення гобелена. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jak.koshachek.com/articles/osnovi-vigotovlennja-gobelena-chastina-druga.html> (дата звернення 17.02.2023).
15. Основні техніки ткацтва гобеленів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/osnovni-tehniki-tkactva-gobeleniv-6-rgijomiv.php> (дата звернення 23.03.2023)
16. Пасічний А. Образотворче мистецтво: Енциклопедичний ілюстративний словник-довідник / А. Пасічний. – К.: Факт, 2007. – 657 с. (дата звернення 23.03.2023)
17. Іванова Таміла «Я подумала: дзуськи, от хай там у вас буде рашка, а в мене тут буде Україна». Херсонська художниця про окупацію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://susplne.media/485404-a-podumala-dzuski-ot-haj-tam-u-vas-bude-raska-a-v-mene-tut-bude-ukraina-hersonska-hudoznica-pro-okupaciju/> (дата звернення 30.03.2023.)
18. Ткацтво в Україні: сучасні майстри. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11399/> (дата звернення 28.04.2023)
19. Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини / Р.В. Чугай. – К.: Наукова думка, 1979. – 128 с. (дата звернення 01.05.2023)

ДОДАТОК А

Гобелени-картини у стилі бароко

Рисунок А.1 – Гобелен «Сім вільних мистецтв» за картоном Корнеліса Схюта. XVII ст.

Рисунок А.2 – Гобелен «Збори в похід». Із серії «Святий Грааль». XIX ст.

ДОДАТОК Б
Килим Наталії Вовк

Рисунок Б. 1 – Гобелен «Збір яблук». 1941 (співавт.). Вовна, ручне ткацтво

ДОДАТОК В
Килим Івана та Марії Литовченків

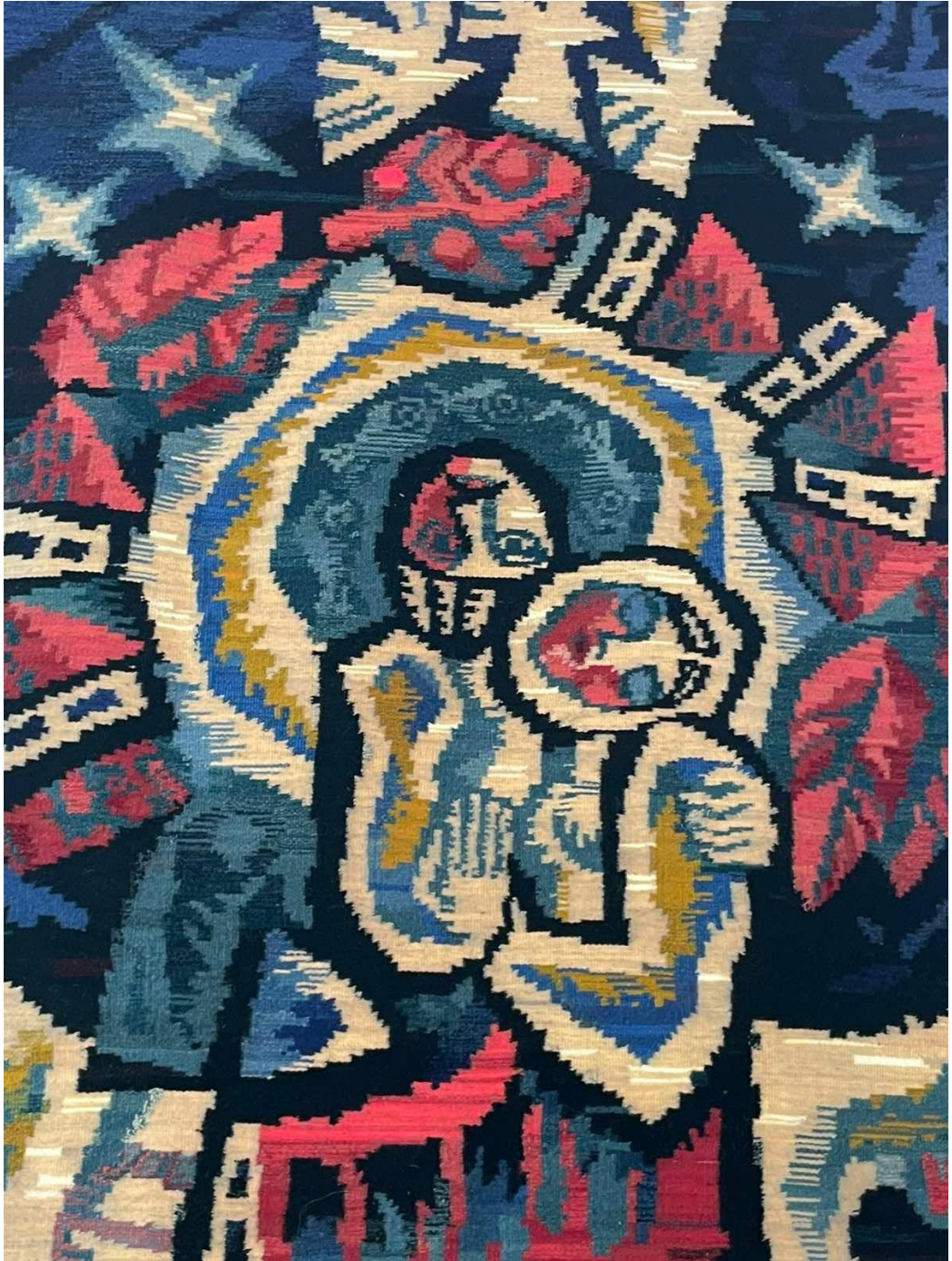

Рисунок В. 1 – Гобелен «Кохання»

ДОДАТОК Г
Роботи Михайла Біласа

Рисунок Г. 1 – Гобелен «Гуцульське весілля»

Рисунок Г. 2 – Гобелен «Вечорниці»

ДОДАТОК Д
Роботи О. Пілюгіної

Рисунок Д.1 – Гобелен «До Тебе лину я»

Рисунок Д. 2 – Гобелен «Побачення»

Продовження ДОДАТОК Д

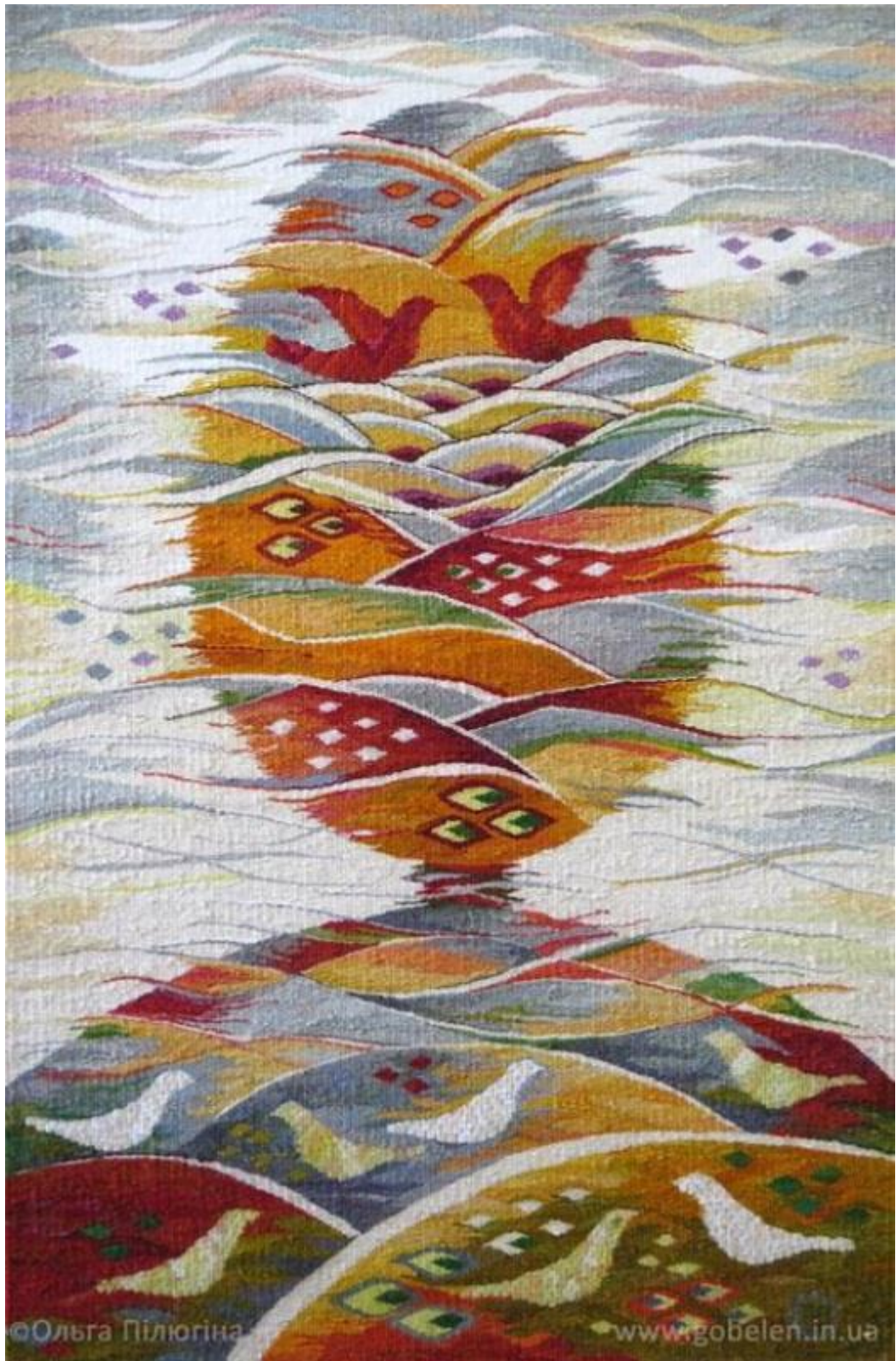

Рисунок Д. 3 – Гобелен «Гніздечко»

ДОДАТОК Е

В'язані килими з поліетиленових пакетів

Рисунок Е. 1 – Ужиткові килими Лариси Бондаренко

ДОДАТОК Ж
Роботи Тетяни Омельченко

Рисунок Ж.1 – Диптих «Від зими до весни»

ДОДАТОК И
Гобелени з сухих трав

Рисунок И. 1 – Гобелен з сухих трав з накладними елементами

Рисунок И. 2 – Гобелен з лікарських трав

ДОДАТОК К
Різновиди титкографії

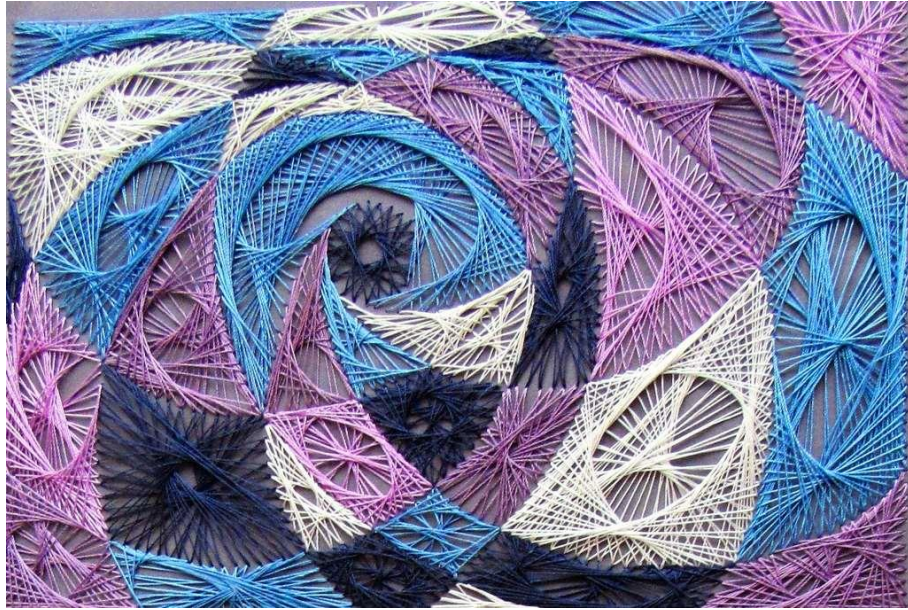

Рисунок К. 1 – Ниткографія на цвяхах

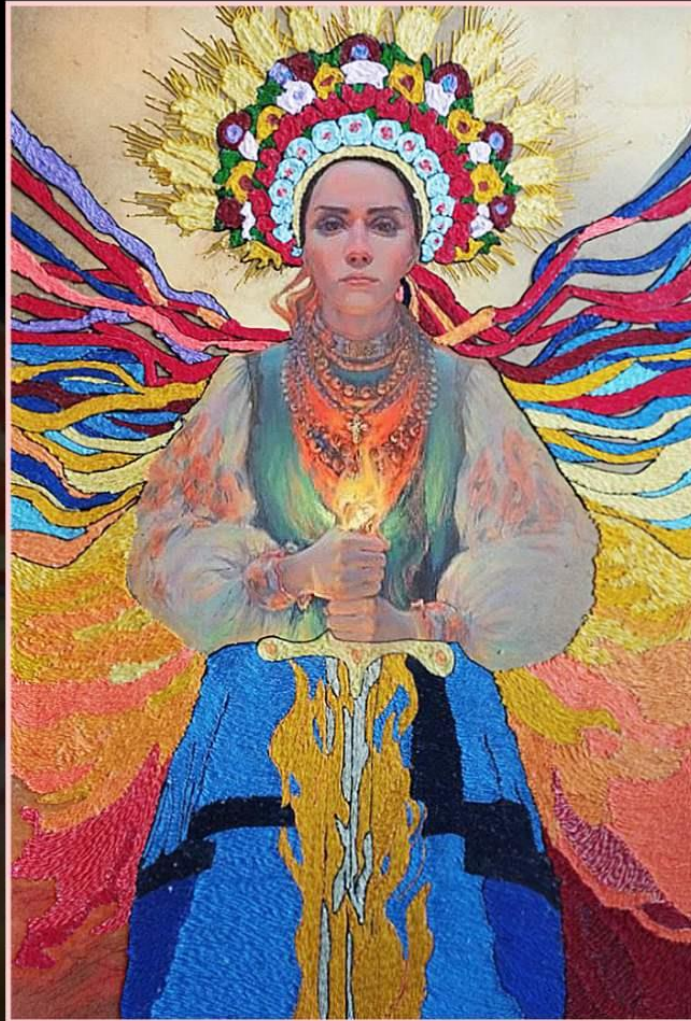

Рисунок К. 2 – Квіткова композиція з ниток

ДОДАТОК Л

Проект дипломної роботи

Хмельницький національний університет

Галина
КіфякАнастасія
КоломієцьОльга
БогомоловаНеля
КовальчукАнна
КалініченкоЯсочка
БогатирКлара
МарченкоЛюдмила
Гардус

Декоративне панно
**«Я єсть народ, якого Правди сила
 ніким звойована ще не була»,**
 у техніці ниткографія
 (нитковий гобелен, 90x60 см)

Виконала студентка
 Гордей Наталія Сергіївна

Викладач
 Корніцька Лариса Анатоліївна

2023 р.

ДОДАТОК М

Декоративне панно виконане в матеріалі технікою
ниткографія (нетканий гобелен)

